

Lul·lisme i antijudaisme en l'obra de Francesc Prats (1450?-1503?)

ROSA PLANAS

La figura enigmàtica de Francesc Prats cobra un interès especial a causa de diverses circumstàncies que defineixen la seva obra i personalitat:

- 1) La vinculació amb els orígens de la impremta a l'illa de Mallorca, i la relació amb Bartomeu Caldentey amb qui va obrir una escola de lul·lisme.
- 2) La relació amb els centres d'espiritualitat de l'època, especialment amb aquells que mantenien viu l'esperit lul·lià (Miramar, Randa, Puig de Pollença).
- 3) Una obra original que es mostra deutora dels corrents més innovadors de la seva època, com la incorporació de temes dels cabalistes cristians, que relaciona amb l'obra i doctrina de Ramon Llull.
- 4) Un antijudaisme molt viu que demostra una gran familiaritat amb les obres de controvèrsia cristianes i amb la situació dels jueus durant la seva època, elements que, juntament amb altres consideracions que es faran al llarg del present estudi, poden fer pensar en un possible origen convers de Prats.
- 5) Una faceta de traductor que situa la seva producció dintre de l'humanisme, destacant la traducció de l'obra d'Alfonso de la Torre: *Visión deleitable de la filosofía y artes liberales*, de la qual se n'han conservat diversos manuscrits.
- 6) La centralitat del tema de la Passió, que l'aproxima a l'univers simbòlic de l'*Ars crucifixi*, obra de màgia teúrgica atribuïda a l'ermità Pelagius de Mallorca, considerat un dels mestres de l'abat Johannes Trithemius.

a) Aspectes biogràfics

La biografia de F. Prats no està exempta de polèmica. Se sap que va viure entre els segles XV i XVI encara que no consten dades definitives sobre la data

del naixement ni de la mort. Bover¹ s'hi refereix com «sacerdote docto y virtuoso que vivió muchos años en la ermita de Miramar con el Dr. Bartolomé Caldentey, dedicados ambos a la enseñanza de la ciencia de Ramon Llull y a otras útiles tareas.» La faceta ermitana de Prats es complementa amb uns interessos més mundans que inclouen l'edició d'obres en la impremta que va sufragar juntament amb Caldentey.

Un element que ha enterbolit la biografia de Prats és la confusió entorn de l'autoria d'una obra lul·liana: *Oració en llaor del Doctor Inspirat* que, a causa d'un error transmès per Bover, es va atribuir durant un temps a un altre clergue també de nom Francesc Prats, franciscà i lul·lista, que va morir l'any 1614 al convent de Palma. El poema s'hauria escrit per a un suposat certamen celebrat l'any 1602, que commemorava el que s'havia fet a Sant Francesc l'any 1502. Llorenç Pérez² va presentar el problema i va concloure, juntament amb J.N. Hillgarth, que calia atribuir el poema al primer Prats (el protagonista d'aquest estudi) mentre que l'origen de l'error es basava en la informació proporcionada per Bover que, al seu torn, l'havia extreta del lul·lista Pere Bennassar: «el Doctor Pedro Bennassar, canónigo de la catedral mallorquina y famoso lulista, muerto en 1694, escribe en una obra suya que Francisco Prats contribuyó con un poema a un certamen literario en honor de Ramon Llull celebrado el 15 de mayo de 1602...» Segons Pérez: «Bover, no Bennassar, escribe que este certamen se celebró para conmemorar el centenario de otras justas poéticas en honor de Ramon Llull efectuadas el mismo día del año 1502». Tot plegat era un gran malentès, l'any 1602 no es va celebrar cap certamen, ja que no consta en cap document de l'època ni tampoc en el Procés de Beatificació de 1612 que, molt significativament, sí que feia referència al certamen de 1502.

Tot i això, una qüestió no menys important continuava sense resoldre's: el poema de Prats no es va presentar mai al certamen de 1502. La ingènua pregunta que es feia Pérez no va tancar el debat: «¿no podría ser que hubiese concurrido al mismo aunque sin aspirar a premio alguno o lo hubiese retirado por humildad?». Al llarg del present estudi presentarem una altra hipòtesi sobre els motius que haurien fet que Prats no presentés la seva composició al concurs.

La data de naixença de Prats se situa devers 1450 a la ciutat de Palma³ i la de mort sobre 1503. Se suposa que era fill de Lluís Prats, draper o venedor de robes, que l'any 1454 va ser elegit Jurat del Regne en representació dels menestrals. Una germana seva, Caterina, es va casar amb el notari Miquel Abellar, fill de Gabriel, també notari, i que consta com un dels més importants posseïdors d'obres de Llull de la seva època. El seu inventari, datat l'any 1493, revela la

¹ J. M. Bover, *Biblioteca de Escritores baleares*, v.II, Palma, Imprenta de P. J. Gelabert, 1868, p. 153

² Lorenzo Pérez, «Una nueva versión del poema de Francisco Prats sobre Ramón Llull» *EL*, 18 (1974), pp.143-151.

³ Gaspar Munar i Miquel Pascual, *Llibre de contemplació. Primer incunable imprès a Mallorca en llengua catalana*. Miquel Font Editor, Palma de Mallorca, 1985, p. IX. Les notícies biogràfiques que detallem es presenten en el complet estudi introductori d'aquests autors.

importància de la seva biblioteca⁴. D'altra banda, no es coneix cap testament ni inventari dels béns de Prats.

Sembla que va tenir un benefici a la Seu de Mallorca, concretament a l'altar de sant Valentí. Devers 1480 establí una sòlida relació d'amistat amb el clergue Bartomeu Caldentey, *magister in Sacra Pagina* per la universitat de París, amb el qual obrí una escola d'estudis lul·lians a la mateixa ciutat de Palma. D'aquesta mateixa època data la creació de la primera impremta mallorquina, que començà a funcionar a la casa de Caldentey, situada al carrer de l'Almudaina de Palma. Aviat sorgiren les rivalitats en l'ensenyament del lul·lisme entre les dues escoles instal·lades a la ciutat, la de Pere Daguí († 1500) i la del mateix Caldentey, que optaren per allunyar-se de la urbs i cercar altres indrets més apartats, però que guardaven una estreta relació amb la biografia de Llull. Daguí es decidí per Randa i Caldentey per Miramar, a Valldemossa. D'aquí parteix que els estudiants d'ambdues escoles fossin coneguts com a puig-randistes i trinitaristes (de l'ermita de Trinitat, a Valldemossa).

Segons l'opinió d'Arnau Descós, expressada en una carta de 1485, l'escola de Miramar o de la Trinitat superà de molt la de Randa, tant pel seu esperit com per la qualitat dels alumnes. El 10 de desembre de 1485, Caldentey i Prats havien obtingut del rei Ferran el Catòlic la donació d'aquest monestir, cosa que els va permetre de reedificar-lo, col·laborant amb els seus béns. Una vegada rehabilitat, hi començà a funcionar la impremta que havia de donar els primers incunables mallorquins, un dels quals obra del famós antil·lulista, Jean Gerson. En el desenvolupament tècnic de la impremta, hi col·laborà mestre Nicolau Calafat, impressor, natural de Valldemossa.

b) L'època

El context social, polític i religiós de Prats es pot definir com a convuls i confús, tant per les condicions de l'illa de Mallorca: lluites entre clans ciutadans (episodi del Dia de Difunts de 1490 a Sant Francesc); les sequeres i rebrots epidèmics de pesta (1489 i 1493); la traumàtica desaparició del judaisme illenc l'any 1435 amb les conseqüències que arrossegà, essent la més important la implantació del Sant Ofici de la Inquisició l'any 1488, seguida dels edictes de gràcia que reconciliaren un nombre considerable de conversos, alguns pertanyents a les famílies més riques de l'illa, edictes als que succeïren els primers actes de fe amb víctimes, cosa que atemorí la població conversa i el poble en general.

A tot això s'afegia una crisi econòmica sostinguda que mantenia viu el foc de l'alçament forà (1450-1453), que havia de reproduir-se amb violència insospitada en la Germania de 1521.

⁴ J. N. Hillgarth, *Readers and Books in Majorca, 1229-1550*, 2 vols. (París: Centre National de la Recherche Scientifique, 1991, v. II, pp. 563-575).

c) L'obra

Llibre de contemplació

El *Llibre de contemplació* de Francesc Prats, que porta el mateix títol d'una de les obres més importants de Llull, ofereix una descripció poètica de la Passió de Crist perquè el devot pugui «contemplar»⁵ amb profunditat i treure'n ensenyances i exemple. L'actitud contemplativa predisposa a la comprensió mitjançant un procés organitzat, adreçat a l'obtenció d'un benefici espiritual i moral.

L'obra es conserva en 4 manuscrits, alguns incomplets: un a la Biblioteca Nacional de Madrid, dos a la Biblioteca de Catalunya, i un a la Biblioteca Nacional de París. Alguns inventaris de l'època de producció demostren la popularitat que assolí, i també la variabilitat del nom que es donava a l'obra⁶:

Inventari de Joan de Santjoan, cavaller (4 desembre 1494) parròquia de sant Jaume, carrer del Sitjar. *De Passione*.

Inventari d'Alemanys d'Espanya, notari (19 febrer 1500), parròquia de Santa Eulàlia, carrer del Sol. *Les Stacions*.

Inventari d'Antoni Jaume, (17 agost 1509) Manacor. *Les Stacions*.

Inventari de Macià Mesquida (12 octubre 1517) Porreres.

Inventari d'Antoni Sureda, prevere (1 gener 1518) Pollença, *De la passió de Jesucrist*.

A l'inventari de béns de «Alamanus de Hispania», notari, datat el 19 de febrer de 1500, en el carrer del Sol de Palma, consta que estava en possessió de 270 llibres impresos de l'obra de Prats⁷.

L'incunable complet (el de la Biblioteca Nacional de Madrid) i sobre el qual se n'ha fet l'edició facsímil que és la utilitzada per al present treball⁸, consta de 64 folis en quart. El llibre no du foliació, signatures, ni reclams. Per la seva tipografia resulta de gran originalitat⁹, sobretot pel que fa al tractament de les lletres majúscules. Tots els manuscrits que es conserven procedien de Mallorca però no se sap amb certesa quins eren els propietaris¹⁰. Segons l'ordre cronològic proposat pel P. Miquel Pascual, el *Llibre de contemplació* de Francesc Prats va ser el tercer incunable que sortí de la impremta mallorquina.

⁵ El terme implica visió, reflexió i acció, per la qual cosa no el podem entendre com un concepte passiu, sinó com una fórmula que combina una activitat espiritual amb l'exercici de la voluntat.

⁶ Els inventaris citats per Munar i Pascual són extrets de l'obra de J. N. Hillgarth, *Readers and Books in Majorca, 1229-1550*, 2 vols. (París: Centre National de la Recherche Scientifique, 1991).

⁷ Hillgarth, *Readers and Books*, II, p. 606.

⁸ Munar i Pascual, *ob. cit.* Precedeix l'obra un estudi introductori de gran vàlua i interès dels mateixos autors.

⁹ *Ob. cit.*, p. XXXII.

¹⁰ Per a aquesta qüestió v. Munar i Pascual, *ob. cit.*, pp. XXXII-XXXIII.

Quant a les obres que instruíren l'autor, Prats es refereix a la *Vita Christi* de Landulf de Saxònia (ca. 1348-1377), monjo cartoixà, que és la seva principal font d'inspiració. També en la concepció de l'obra influíren els Llibres d'Hores, molt abundants durant el segle XV i que, concebuts per a l'ús dels seglars, mesclaven elements litúrgics amb devocions particulars¹¹.

L'esquema de l'obra presenta:

- a) compendi de la Passió, seguida d'una història seriada distribuïda en Set Hores canòniques, que es corresponen a les Set Estacions que es feien a la Seu de Mallorca en la processó del dia de Corpus. En cada una de les estacions, Prats proposa una meditació, que és seguida de diverses oracions, i com a final presenta un respons en vers, l'antífona, el verset i l'oració que, a la processó de la Seu, es deien en llatí.

L'època que l'autor assenyala com idònia per a la contemplació és la Quaresma, peregrinant cada divendres a una de les set esglésies escollides pel penitent, i que en cada una s'hi faci una estació segons l'ordre que proposa. Si es fa d'aquesta manera, s'obtindrà perdó de culpes i gràcia de mèrits.

- c) la contemplació acaba amb un poema titulat *Obra del Sagrament de Bona Gràcia* (= Eucaristia), que consta d'una estrofa d'exordi i 4 parts: 1) conversió de la substància del pa i del vi en el cos i sang de Jesucrist; 2) memòria de les figures de l'Antic Testament, que prefiguren l'Eucaristia; 3) honrament dels sacerdots i obligacions d'aquests respecte de la gran dignitat que representen; 4) moral i vida dels qui combreguen. El poema acaba amb una súplica a la Verge Maria.

Tot i el seu caràcter devot, l'obra destaca per la virulència contra els jueus, protagonistes actius de la Passió i deïcides. Són reiterades i constants les expressions que els condemnen. Recordem que la data d'impressió de l'obra és l'any 1487 en un ambient enrarit que s'ha desplaçat dels jueus als nous conversos del judaisme. A partir de 1488 el control de les seves activitats a través del Tribunal del Sant Ofici marcarà un canvi definitiu en la societat. A l'obra, els jueus són tractats de secta, de gossos, de «tumor nefanda», al temps que la sinagoga és comparada al volcà Stromboli (Estràngol, en el text), considerat tradicionalment com una de les portes de l'infern. Els jueus són jutjats més com a poble que no pas com a individus i és en qualitat de poble que són acusats i condemnats.

Les al·lusions a l'astrologia i a la cultura grega clàssica són també presents en l'obra que mostra la petjada d'unes idees sincretistes que es relacionen amb l'humanisme de l'època.

Mentre que Prats dona per perdut el poble jueu, prega per la conversió dels musulmans, imitant en aquest punt la posició de Lluïl. Adreçant-se a Maria Verge, intercessora celestial, demana que intervingui en favor dels musulmans per portar-los al cristianisme:

¹¹ Gabriel Llompart, G., «Francesc Prats. Devotio moderna, humanismo y lulismo en Miramar» a: *EL*, 1978, pp 179-306.

Endressa a la Senyora Maria
 e la creu, als pobles// que Mahomet regla,
 Mare ensemps y Verge// esteneu la cinta
 En lur mar, y vegem // que no tenen regla,
 E així, Senyora // coneixent la regla,
 Faran de lur brassos // al Crucifix cinta.

En el poema sovintegen les al·lusions a la mitologia grega i pagana, amb imatges que manifesten l'ús d'un simbolisme propi del Renaixement: «E del fer centaure // entendràs l'enygma» és a dir, coneixeràs els secrets de després de la mort.

Prats s'identifica com un «indigne prevere» però també com un ermità, i es refereix a «lo heremo del Puig de Pollença» on residien les monges solitàries i on el mateix Prats va viure durant una breu estada. Dedica la seva obra a sor Angelina Monroia, que gaudí fama de santedat, i amb la qual degué mantenir una relació espiritual molt intensa. Les monges contemplatives són objecte de lloança:

«Vosaltres, monges, voluntàriament sou constituïdes en alt loch e solitud del desert apte a la monachal professió... en caritat assídua e devota contemplació... pregant per los pecadors, e los ulls de làgremes piadoses e karitatives acompanyant, e lo cor de suspir a profundíssim gémech».

Una altra de les fonts d'inspiració que detectem, sobretot en l'aspecte ritualitzat que comporta la contemplació, és el ritual de Corpus a la catedral de Palma, durant el qual es resaven i es representaven processionalment les Set Estacions. La devoció devia ser molt semblant a la que es duia a terme el Dijous Sant.

En el pròleg, Prats exposa el pla de la seva obra i concreta la seva finalitat, que no és altra que la contemplació. També promet que al final farà unes cobles del «Sagrament de salut e paximent (= aliment) dels àngels» amb les quals acabarà el llibre, que adreça a les monges del Puig de Pollença: «lo vostre sanct col·legi a hon coneguí, aquells pochs dies que, per negocis vostres hi fiu mora».

Després de la introducció comença pròpiament la «contemplació dels misteris de la acerba Passió del Senyor Nostre Jhesús» que el cristià ha de fer postrat davant la creu. En aquesta actitud cerimonial, d'obsessió reverencial vers la imatge del crucifix, trobam la mateixa disposició espiritual que Pelagius exigeix en el seu *Ars crucifixi* per tal d'obtenir els beneficis que desitja; entre d'altres, la ciència infosa. Per descomptat, cap de les peticions de Pelagius apareixen en el text de Prats; tot i això, el tema del poder taumatúrgic del crucifix i la devoció extrema a la imatge del Crucificat s'insereixen en el mateix context simbòlic¹². Fins i tot, podem copsar semblances en el ritual introductor: Pelagius demana al devot que es purifiqui mitjançant disciplina i preparació espiritual, rere la qual s'ha d'agenollar per confessar els seus pecats i recitar

¹² Rosa Planas Ferrer, «Pelagius de Mallorca, un mag eremita del Renaixement» a: *Lluc* 867 (2009, gener-març), pp. 17-20.

alguns salms. Tot seguit, amb els braços en creu, dirigeix una llarga pregària a Crist en la qual exposa l'anhel de veure acomplerts els seus desitjos; Prats, per la seva banda, proposa al devot: «... en los seus pits e front, lo senyal de la creu e dit lo paternóster en cascuna hora», acció que anirà seguida d'un acte de contrició, que s'ha de fer a les Vespres.

Prats considera el Dijous Sant l'origen del Nou Testament i de l'Eucaristia. El dia és assenyalat com el moment que dona «fi a la Lley dels sacrificis musaychs». La Cena és percebuda com el pas de la Llei antiga a la Nova, un trànsit místic que transforma la història: «Aquí, Senyor, aprenguem com de la Ley judayca passàssem a l'Evangelí, del Vell e transitori al Novell e eternal Testament, de la Figura¹³ a la Veritat, e de les coses carnals a les spirituals».

Davant d'aquesta nova realitat, Prats proposa una oració que demana el perdó dels pecats i la misericòrdia divina. A continuació, dirigint-se a l'ànima, exigeix el ritual següent: «posa la boca en terra, segregada de tota cursa mundana, per so que entrís en l'hort amaníssima de la Passió acerbíssima del Senyor Jhesús». El tema de la Passió, com en l'obra de Pelagius, és l'estímul de la contemplació, únic camí a través del qual l'ànima pot obtenir gràcies i coneixements que són vedats als qui ignoren els seus misteris i secrets.

Tenint en compte que la contemplació s'emmiralla ritualment en la celebració del Dia del Corpus, té sentit l'al·lusió de Prats a la processó que es feia a la catedral «portant la vianda nostra, pa dels àngels, e en aquella, Set Stacions o posades». La identificació del pa consagrat (hòstia) amb el pa dels àngels reconeix un protagonisme destacat a les entitats angèliques, que es relacionen amb l'home a través de la mediació, ja que, segons la idea que en tenien els cristians del Renaixement, constituïen la via natural a través de la qual la divinitat es comunicava amb l'home purificat. Les estacions que es realitzaven a diversos espais del temple catedral, són equiparades per Prats a les Set hores litúrgiques: vespres, completes, matines, prima, tèrcia, sexta i nona.

Un cop l'ànima devota ha estat purificada, Jesús es fa més pròxim i: «Toca a la porta ab colps de amor, e si lo Senyor Jhesús te diu «¿Qui t'ha demanada venir en aquest convit?» l'ànima ha de respondre: «Senyor, necessitat e amor». El ritual se'ns mostra com una iniciació en què l'ànima, una vegada assolit el grau necessari de puresa, pot arribar a entrar en contacte amb el sobrenatural.

La contemplació continua amb Jesús a l'Hort amb els deixebles, on Prats torna a considerar la culpa de Judes i dels jueus: «Ell sap que Judes, ab los inimichs e damnada sinagoga, per trahir-lo se acosta». Un Jesús conscient de la pròxima passió veu «en lo spill de la divinitat» un futur on molts pocs se salvaran i recordaran el seu sacrifici. Aquest és el motiu, segons Prats, pel qual Jesús sua sang. La comparança entre la visió divina de l'univers i un spill o

¹³ Paraula on podem copsar una referència a la idolatria o també una velada al·lusió a les disquisicions cabalístiques que amaguen rere signes gràfics els continguts espirituals. Entenem Figura en el sentit d'imatge.

mirall reflectia la idea medieval plasmada en l'*Speculum naturale* de Vicent de Beauvais¹⁴, que probablement va ser una de les fonts de Ramon Llull.

L'autor proposa una oració on se sol·licita el do de les llàgrimes davant la imatge de la sang de Jesús. Aquest tema destaca per la seva influència en la iconografia i també en la religiositat popular. Cal recordar que a la ciutat de Palma, el Crist de la Sang, venerat a l'església de l'Hospital General, és una de les devocions més arrelades a l'illa¹⁵. L'autor sol·licita «stupor dolorosa» quan contempla l'arrest de Jesús, que pel fet de la seva divinitat coneix totes les lleis de la naturalesa i «les cogitacions dels àngels, dels sancts, dels dimonis e dels perversos hòmens». Les llàgrimes que acompanyen la visió dels sants misteris i que són un atribut dels esperits que han obtingut la gràcia divina, acompanyen el coneixement i la presa de consciència. Les llàgrimes com a símbol que identifica l'estat de gràcia és un dels temes on tornam a trobar una clara influència de Llull¹⁶. L'omnisciència divina no treu patiment al Fill encarnat que, tot i ser Déu, manifesta en el seu sofriment la seva naturalesa humana.

Tot seguit es rememora el trajecte de Getsemaní a Jerusalem, passant pel torrent de Cedró. Jesús és anomenat «glòria dels àngels e benaventurades ànimes». Prats fa referència al «bon àngel» que ha de guiar l'ànima pel camí recte, mentre l'atac al poble jueu s'incrementa: «Oh, acte ignominiós e de gran vergonya entre lo poble judaic», que és presentat com a subjecte actiu i també passiu dels actes que configuren l'espai de la Passió.

Tot i l'animadversió de Prats vers el judaisme, és constant la presència de l'Antic Testament durant tota la meditació; entre d'altres temes, s'interessa pel compliment de les profecies de David, que es realitzen amb l'entrada de Jesús a Jerusalem per la Porta Àuria. Amb els patiments del Fill en el seu trasllat fins a la ciutat santa acaba la primera hora de Vespres.

La segona hora, o Completes, ve encapçalada per la recitació del Paternóster i pel senyal de la creu en el front i sobre el pit que ha de realitzar el devot. S'inicia la processó amb el pensament concentrat i allunyat de les distraccions que són definides com «les vanitats tenebroses». Prats, tenint presents les monges a les quals anava dedicada l'obra, alerta sobre les distraccions femenines: «No't divertesquen les profanes condicions feminils ne la juvenil lascívia». La meditació es desvia altre cop vers «los inimichs jueus» que es troben reunits a la casa del sacerdot Anàs, on ocorre la negació de Pere i es materialitza la solitud de Jesús.

¹⁴ J. N. Hillgarth, *Ramon Llull i el naixement del lul·lisme*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1998, p. 38.

¹⁵ Tot i que la imatge venerada és del segle xvii, l'emplaçament de l'Hospital és del segle xv, i la devoció s'endinsa en l'edat mitjana. Actualment, la processó de la Sang, celebrada el Dijous Sant, és considerat el moment àlgid de la Setmana Santa a Palma.

¹⁶ «la aygua de lur cor als hulls puyava, per pietat e devoció; de lurs hulls làgremes decorrien» Quan acaba la descripció física de Blanquerna, Llull li afegeix el do de les llàgrimes que culminen la seva naturalesa espiritual. v. *Libre de Evast e Blanquerna*, Volum I, Editorial Barcino, 1935, a cura de Mn. Salvador Galmés, p. 79.

És constant durant l'obra la legitimació de l'Antic Testament a través dels fets de Jesús, que és comparat a Isaac, fill d'Abraham i prefigura de la víctima sacrificada. A vegades, Prats introdueix elements aliens als evangelis canònics, però que l'hi serveixen per a definir les seves pròpies preocupacions. És el cas de la figura de Simó el Mag: «lo simoniach bisbe» que apareix en l'interrogatori, mentre s'incrementa el dramatisme quan Jesús és bufetejat.

A Matines, la tercera hora, Jesús és portat davant Caifàs, tema que correspon a la Tercera Estació en la processó de la Seu. A la casa del sacerdot, Prats centralitza l'atenció en una xifra, que és la suma dels membres del Consell: «... Anna mana als ministres o saigs que./axí ligat, ab la cadena al coll, portin lo Senyor a casa/de Cayfàs, veuràs los setanta-dos del Consell, sis/de cascun trip (= tribu), sehent en los strados o cadires judicials./ ab faust, elació e supèrbia». La tria del número 72 per referir-se al Sanedrí té alguna intenció desconeguda, ja que no es correspon amb cap cita dels evangelis canònics ni tampoc amb el número que integrava el consell polític, religiós i judicial jueu durant el període romà, que solia ser de 70 membres, tradició que es vinculava als 70 ancians que juntament amb Moisès resolien els assumptes del poble israelita (Núm. 11:16)¹⁷. El fet d'escollir el número 72 pot obeir, al meu entendre, a dues raons: 1) Una contrafigura dels 72 deixebles de Jesús que apareixen a l'evangeli de Lluç (10:2, 10:3-20) dels quals es diu que els seus noms són inscrits al cel; 2) El valor simbòlic¹⁸ del número, que el relaciona amb el *shem hamephoras* (= nom revelat), i xifra mística dels cabalistes, citat per Johannes Reuchlin (1455-1522) en el *De arte cabalistica* (1516), amb el qual hom designava els 72 noms de Déu i també els 72 noms dels àngels que, seguint el Llibre de la Creació (*Sefer Ietsirà*) s'obtenia de la suma de les 50 portes de la intel·ligència (*Binah*) més les 22 lletres de l'alfabet hebreu¹⁹. Prats elegint el número que indicava la totalitat del concepte jueu de la divinitat, condemnava també amb una sola xifra tota la ciència teològica jueva.

En un moment de la visió, quan Caifàs commina Jesús perquè digui si és o no el Fill de Déu, Prats realitza una digressió sobre el Messies tot afirmant que els fariseus mantenien la idea que l'Ungit havia de ser alhora Déu i Fill del Pare, allunyant-se així de les opinions de les altres escoles religioses de l'època: «Considera... e veuràs que lo Messies ha de ésser Déu e Fill de l'eternal Pare; e açò tos rabins, seguint la opinió farisea, no hu neguen». La resposta afirmativa

¹⁷ Jerusalem Publishing House y Reader's Digest, *Nuevo Diccionario de la Biblia*, Taller de Mario Muchnik, Barcelona, 2001, p. 689-690.

¹⁸ Segons Sécret (F. Sécret, *La kabbala cristiana del Renacimiento* (1963) Taurus, Madrid, 1976), les 72 conclusions cabalístiques de Giovanni Pico es relacionaven amb els principis que defensaven els savis jueus, i que demostraven la veritat del cristianisme.

¹⁹ En referència al valor numèric del *Tetragrammaton* (IHVH) o nom impronunciable de Déu, els cabalistes formulaven diferents teories combinant les lletres amb els seus respectius valors numèrics. «Y si se escribe el nombre entero Yod 10; Yod He, 15; Yod He Vau, 21 y Yod He Vau He, 27, se obtiene 72. Porque como lo ha dicho Pico de la Mirandola en la conclusión 21 sobre magia: «Las palabras no significativas poseen en magia más poder que las significativas: porque toda palabra tiene una virtud mágica, en la medida en que está formada con el nombre de Dios» (Sécret, *ob.cit.*).

de Jesús deixa els jueus sense excusa: «Tu ho has dit que ho só. Donchs, no es poden scusar els jueus, que la veritat han hoyda de la boca de la mateixa veritat.» És a dir, després de la declaració de Jesús, cap argument pot apaivagar el delicte, ja que els jueus són conscients d'actuar en contra de la veritat, i aquesta és — segons Prats — la raó principal de la seva culpa.

Un altre aspecte interessant és l'aportació filològica, sobretot pel que fa a alguns mots relacionats amb la cultura jueva: topònims, modismes, elements descriptius, alguns dels quals podrien haver format part d'un antic vocabulari judeo-català usat en època medieval al qual fa referència mossèn Antoni M. Alcover en el Diccionari Català-Valencià-Balear. Quan el sacerdot considera que Jesús ha blasfemat romp «lo *efod* o *ruquet*²⁰, lansant-lo per terra, qui figurava lo cobriment o velamen de la Ley». Prats considera que a partir d'aquest moment la dignitat sacerdotal representada per les institucions judaïques, queda abolida i passa a mans de Jesús, que la transferirà a la futura Església.

La descripció detallada del maltractament que pateix la víctima és d'una intensitat extrema. L'ànima que la contempla, s'ha d'autoanalitzar per no ser indigne al temps que és advertida de no caure en el parany: «Guarda que no sies trobada en companyia dels juheus, scopint en la cara del Senyor». La demonització dels jueus fa que siguin assimilats a tots els aspectes negatius que presenta la Passió, mentre que quan l'autor es refereix als altres personatges, també jueus, però que fan costat a Jesús mai els aplica el qualificatiu que fa referència a la seva ètnia. Prats es dirigeix als qui han comès físicament l'acte vil tot demanant-los que ho examinin per tal que compreguin que han actuat contra el «sentiment profètic» i que han perseguit «lo Sant dels Sants». La utilització constant de les idees teològiques del judaisme representa una contradicció, ja que d'una banda assistim a la seva reiterada condemna mentre que de l'altra, són exalçats els seus valors simbòlics i rituals: «Reposau, reposau, e conexereu la repugnància que al sentiment profètic feu, la veritat ofuscant, e perseguint lo Sant dels Sants.»

L'oració següent reflexiona sobre la negació de Pere i el seu posterior penediment. Pere rep el perdó de Jesús que, tot i la feblesa demostrada, el manté com a cap de l'Església. Segons Prats, Pere, després de la seva negació, se'n va a fer penitència a una cova, acció que prefigura l'eremitisme cristià: «Partex Pere de la casa del bisbe, ab sanglot e gemech, e posà's a fer penitència dins hun antro o spel-lunca o cova». I anima al devot a fer el mateix: «E persò, fuig tu, com féu Pere, al loch solitari; fuig al erm de penitència; fuig a la cova, plorant tos peccats, contentat de la obra de natura, més que de la feta per artifici». En aquest darrer vers, l'autor reclama un retorn a la vida natural fugint de l'artifici i de tot el que aquest comporta, com pot ser l'estudi de la filosofia vana i de la ciència especulativa.

Mentre l'autor reflexiona sobre les lliçons extretes de l'exemple de Pere, s'expressa un desig de mort per lapidació, que pot ser interpretat com una crida a seguir l'exemple del beat Ramon, al qual la tradició atribuïa aquest tipus de

²⁰ DCVB, 9, p. 571, s.v. roquet «peça de vestit clerical molt semblant al sobrepellís, però amb mànegues estretes i closes o sense mànegues.» doc. a. 1475.

martiri: «Si necessari serà, confessant aquells entre los infehels, ab pedres sia lo terme de la mia natural vida.» L'escenari següent presenta Jesús encarcerat en companyia de malvats, que l'escarneixen i el turmenten. Un respons resumint el judici de Jesús acaba la meditació.

El relat continua amb Jesús portat davant Pilat i amb la irrupció de Judes, retornant les monedes cobrades per la seva traïció, fet que utilitza Prats per condemnar els usurers i els clergues simoniacs: «Si lo traydor, Judes, la pecúnia mal adquirida restitueix, ¿què deu fer lo usurer, e què lo simoniach, possehint la cosa que no li pertany?» Més endavant, després de reflexionar sobre la culpa dels sacerdots que escarneixen el penediment de Judes, afirma que «avarícia és dogal del dimoni». Tot i això, Prats no expressa una virulència especial envers Judes a qui considera més un instrument que no pas un culpable.

Tot seguit descriu l'encontre de Magdalena amb la Verge a casa seva, on de manera infusa ella ja coneix la sort del seu Fill. Aprofita l'autor per aconsellar les monges que no surtin de llurs monestirs, ja que Maria és a casa seva sola amb el seu dolor. Les paraules que Prats posa en boca de Maria determinen que va ser concebuda sens pecat original, doctrina que ja havia defensat Llull i que els lul·listes mantenien en contra de l'opinió dels tomistes i molt especialment de l'inquisidor dominic Guillem Caselles²¹.

Maria és comparada pel seu destí a Abraham (mare d'un gran poble), per la seva paciència a Job i Tobies (patiment resignat davant la desgràcia), i pels seus dolors intensíssims a la mare dels germans Macabeus: «la nostra Thobies», «la nostra Macabea». La serenitat austera de Maria davant del sacrifici del seu Fill fa que Prats aprofiti per atacar els predicadors histriònics que escenificaven amb gestos grandiloqüents els dolors de la Passió, tal vegada en al·lusió als dominics que seguien l'exemple de l'oratoria de sant Vicenç Ferrer²².

Caifàs acusa Jesús davant de Pilat d'erigir-se en un nou Moisès, i en demana la pena de mort perquè ha subvertit el poble fent miracles amb el poder de Belcebú, a més de no pagar el tribut al Cèsar. Pilat, després d'interrogar-lo, el remet a Herodes, moment en què Prats ofereix l'opinió del tirà sobre Jesús: «havent-lo en estimació de nigromàntich o encantador». La curiositat envolta l'episodi d'Herodes interrogant Jesús. El comentari de Prats sobre el rei el fa «strany a la nació judayca e no vertader». Davant la seva petició perquè Jesús faci miracles i una exhibició dels seus poders, aquest mostra una passivitat digna i eloqüent, que és motiu perquè Prats alligoni aquells qui demanen profecies o inquireixen el futur a través d'arts màgiques: «no vages inquirint profecies o demanant quant naxerà aquell fill de perdició, Antichrist. Hages per cert que serà; mes, quant, no és cura del cristià». El tema de l'Anticrist,

²¹ Caselles (1440-1516) es destacà per la seva adversió contra els lul·listes, especialment Pere Daguí i Pere Joan Llobet. Va ser inquisidor de Mallorca de 1481 a 1487, i posteriorment, entre 1502 i 1515. Se situà en contra de les tesis concepcionistes i publicà el *Directorium inquisitorum* de Nicolau d'Eimeric a Barcelona l'any 1503.

²² Sant Vicenç Ferrer va predicar a Mallorca entre 1413 i 1414, on va causar un gran impacte. La seva influència es recull tant en la cultura popular (Rondallística) com en diferents registres més cultes.

també tractat per Llull que li dedicà una obra²³, continuava obsessionant els teòlegs i el poble, que no deixaven de fer-hi referències en obres de caire apocalíptic i mil·lenarista.

Jesús és enviat altre cop a Pilat, i amb un respons s'entra a la Quarta Estació. El silenci de Jesús és comparat per Prats amb el de la bíblica Susanna (Daniel, 13) acusada injustament i tema que es desenvolupà profusament en la pintura dels artistes del segle XVI. Jesús s'erigeix en «lo Mestre de paciència».

Tot seguit s'inicia l'intent de Pilat d'alliberar Jesús, demanant l'indult per a un presoner reu de mort en la festivitat de la Pasqua jueva. La figura de Barrabàs «sediciós insigne, no per noblesa o linatge, mes per fama dels seus enormes crims» és posada a la balança. Al mateix temps, Pròcula, muller de Pilat, alerta aquest a través d'una serventa perquè no faci cap mal al Just, ja que ha estat advertida en somnis. Una vegada més, es confonen els termes de «visió e somnis», tema que ens recorda l'experiència de Pelagius, on la visió s'aconsegueix mitjançant el somni sagrat induït per la pràctica ascètica. En aquesta intervenció de caràcter sobrenatural, Pròcula interpreta el somni com una visió de caràcter revelat o profètic.

L'elecció de Barrabàs manifesta, segons Prats, «quant és sobreabundant la iniquitat judayca, quant gran la malícia e quant lo odi» ja que l'opció per la qual es decanten tria «lo diable al Fill de Déu», «l'or al fanch». Aquesta elecció els fa culpables per sempre més i porta Prats a exigir mesures contra els jueus contemporanis: «No els promogues a honors, ne a dignitats... e si lo contrari feyes, series coneguda no demanar Jhesucrist, mes Barrabàs». És a dir, concedir un tracte de privilegi als jueus equivalia a escollir Barrabàs en comptes de Jesús. Aquesta petició expressada en el poema es relaciona directament amb la petició que el mateix Prats, en companyia de Barthomeu Caldentey, i Joan Doménec, prevere, presentaren el 9 d'octubre de 1488 als Jurats de Mallorca sol·licitant que es prohibís al metge jueu Isaac l'exercici de la medicina²⁴. El document és importantíssim ja que exposa l'actitud de Prats i dels seus companys, i mostra el arguments del seu rebuig. A través de l'anàlisi del document es fa palès un coneixement de primera mà de la tradició jueva i la lectura exhaustiva de la literatura apologètica dels conversos més influents. Prats que, ateses algunes consideracions d'estil, podria haver estat qui redactà la petició contra el metge Isaac, s'expressa en el text com un expert en el tema, a més de bon coneixedor de l'anecdota popular antijueu.

La requesta contra el metge Isaac fou publicada per E. Aguiló en el Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, prové dels protocols notariais de Joan Porcar i, tot i ser incomplet, resulta essencial per a la nostra anàlisi. L'escrit, avalat pel teòleg franciscà Jaume Risso, obeeix a una primera intenció aparentment defensiva: «moguts per lo zel de la religió sacrosancta, la qual a la honor de Xist. Jhs. principalment és intenta e a la conservació e utilitat dels

²³ *Llibre contra Anticrist*, 1274-6?

²⁴ E. Aguiló, «Requesta de mestre Bartomeu Caldentey y altres demanant als Jurats que prohibesquen al metje juheu Isaac, l'exercici de Medicina» a BSAL, 9, pp 284-290.

feels», encara que després es revela com una peça clarament ofensiva dirigida no tan sols contra el metge qüestionat sinó també contra el conjunt de la comunitat jueva. Comença utilitzant el Talmud, tractat «Sechachim» on els mateixos jueus s'inhabiliten en la cita següent: «si foren los antichs nostres fills de hòmens, nosaltres som àsens». La cita serveix per a posar en dubte els coneixements del metge que volen incapacitar: «per facinar <sic> tota aquesta nostra comunitat, posat e ministrat per hun juheu jove, inexpert, inimich de Xst. Jhs., encès de rabiosa fúria com afamat lop contre les ovelles del Senyor, induhit per manament de la damnada doctrina del Talmut...» L'estil i les comparacions (els jueus com a llops) són idèntics als utilitzats per Prats en alguns dels fragments del Llibre de contemplació.

L'escrit també exhibeix coneixements humanístics amb l'al·lusió a autoritats llatines com Ciceró, Sèneca i Lucili, juntament amb autors cristians com sant Bernat i sant Agustí (*De Civitate Dei*).

Vora la cita d'autoritats tant cristianes com jueves, destaquen els coneixements sobre les celebracions jueves i llur costumari. Així, trobem descrita la «festa de Mardocheu, la qual celebren a XVI de les kalendes de març, per manaments de lurs rabbins que en la sinagoga, cahall o sglésia, fahent oració, trenquen les olles ab que hauran cuynat, dient al beneyt Adonay: axí com fonch conerit (= conquerit) Aman axí lo regne dels cristians inimichs nostres cuitadament sia tornat en pols». Durant el document són descrits altres costums que, segons l'autor, practicaven els jueus del seu temps: «Han precepte en lo Talmut, Misnà o legenda, que passant devant los temples o sglésies o cases de oració dels cristians, ab suspir e jamech de cor, diguen orant: Aquesta casa dels superbos sia derrocada per tu, beneyt Adonay; e passant davant los sementiris diguen: sia envergonyda la mare vostra e sia repudiada aquella quius ha parits, car la fi dels cristians vérmens són». També afirma, sense recolzar-se directament en cap autoritat, que els jueus tenen l'obligació, sota pena d'excomunió, de maleir tres cops al dia Jesucrist, la Verge Maria, els apòstol, els reis i prínceps cristians, i especialment, els conversos jueus que han rebut el baptisme. En relació a aquests, apareix el terme «mazimunats» per definir els qui es casaven amb cristians, anomenats també «destructors de la ley» i als quals els jueus dedicaven la pregària següent: «al mazimunat no sia sperança, e tots los heretges e qui parlen contra Israel en breu sien tallats, e lo regne de malignitat e supèrbia en breu sia rumput, cassat e destruït».

Vàries cites de Maimònides, a qui s'anomena en el text «rabbi Mose de Egipte», i també de rabí Salamó (ben Adret?) serveixen per donar testimoni de les oracions de maledicció contra els cristians. No obstant això, el pes doctrinal recau en els textos dels autors conversos de més prestigi:

Pablo de Santa Maria (Salomó Ha-Leví), bisbe de Burgos, «en lo seu Dialogo, distinció cinquena e capítol VII».

Gerónimo de Santa Fe (Josuè de Lorca), autor del llibre *Zel de la cristiana religió*, de qui pren la llegenda de com els musulmans envaïren la Península amb tanta facilitat: «los juheus tancaren les portes de la ciutat e per altre part donaren entrada als moros, ab los quals eren pactats que matassen tots los crestians».

El franciscà Alonso de Espina, autor del llibre *Fortalitiu fidei*, on és descrita la llegenda del sacrifici ritual d'un infant cristià durant la Pasqua: «hun infant crestià y el crucifiquen en recort y vituperi de la passió del redemptor Jesús». També cita d'aquest autor el llibre *Bellorum Dei*, on s'afirma «que jueu no deu usar de medicina».

Resulta de gran interès la cita concreta que es fa de la Càbala. El fragment palesa el caràcter secret que tenia el seu ensenyament entre els jueus, als quals era vedat que iniciessin els cristians en aquests estudis: «No sia permès al juheu revelar lo secret de la ley al cristià, e principalment en la sciència del cabbalà o revelació», d'on es dedueix que alguns, contravenint els manaments de llurs mestres, ensenyaven la Càbala als cristians.

El text intenta donar compte de les principals acusacions que recauen sobre els jueus: «si lo juheu los veurà (als cristians) inclinats a mort, prest los deu aquella administrar; e si lo cristià és prop de algun pou o fossa, si pot, lans lo dintre, e pos pedra sobre la boca perquè no puxa exir [...] e sens peccat lo juheu pot levar los béns de aquells». També són mencionats els països on s'originaren aquestes llegendes i on assoliren gran popularitat: França, Alemanya, Anglaterra, Castella.

Un dels personatges que apareixen en el *Llibre de contemplació*, Simó el Mag, també és citat en aquest text, cosa que ens reafirma en la possible autoria de Prats: «Simon Mago, jueu, en totes coses fonch horrible e a mala mort fini», diu el document mentre que el text de la contemplació s'hi refereix com: «lo simoniach bisbe». Simó el Mag era presentat com un antipapa, i també com el compendi de tots els vicis que no devia tenir el sacerdot.

Els coneixements de Prats sobre el Talmud queden reflectits en les diferents cites que en fa:

Tractat Sechachim «distinció veilluhen» d'on extreu la cita: si foren los antichs nostres fills de hòmens nosaltres som àsens

— «lo libre de Abdozera, narrantho Mose de Egipte en libre de Medda»

— «lo libre Rabbaquia, capitol achatzel, ligen (=llegeixen) los mestres: si juheu e cristià, vindran devant lo juy (= judici), sies attent juheu a justificar ton prohisme segons la ley ebraycha...»

Quant a l'interès lèxic al qual ens hem referit, el document ofereix un testimoni viu del llenguatge utilitzat pels jueus per a referir-se als protagonistes i qüestions més sagrades del cristianisme. Encara que fa referència a Geroni de Santa Fe com a font d'aquesta informació, no descartem que l'autor conegués l'hebreu i en fes la seva pròpia adaptació al català:

Tant són inimichs nostres los juheus e tant nos porten odi, que totes les sagrades coses que reverim (=reverenciem) ab los pus turpes noms que poden per doctrina talmudista anomenan; diuhen de Xst. Jhs., Mesia a ells promès, Déu e Salvador nostre, que és nat en fornicació e fet en **nibda**²⁵, ço és brutura

²⁵ De l'hebreu *Niddah* (נדדה) impuresa de la dona, Judit Targarona: *Diccionario Hebreo Español. Bíblico, rabínico, medieval, moderno*, p. 795.

mostruosa e de dona immunda, judicat al infern dins inmundícia a pena horrible, cosa de no parlar. La Senyora nostra Maria, per scarn, parlant ab los cristians, diuhen la vostra **haria**²⁶, volent significar que diuhen Maria, la qual dició **haria** vol dir sisma, y entre ells la nomenan la **themia**²⁷ ço és polluta; denant nosaltres cristians, perquè **cados**²⁸ en lengua ebraycha interpretat a la nostra vol dir sant e cadossa sancta, diuhen la **cadessa**²⁹, mudant la o en e, cadessa significa putana; nomenen los evangelis sagrats **guilayon**³⁰, ço és falsador; lo pa consagrat, pa venenós; la creu, abominació o cosa rumpuda; la congregació dels cristians e temples de oració, error; lo predichador, ladrador; los sacerdots, trasquilats; lo dia del divendres sant, dessaborit; la festa nostra, rumpuda; los infants dels cristians vérmens; quant houen tocar sanctus, en loc de oració, diuhen, maleyit sia l'home, ço és lo cristià, [...] la pascho nostra, **pessa**³¹ significa pascho en ebraych, diuhen la **pissa**³², ço és, la rencallosa; e altres abominables noms, segons testifica mestre Geronim de Sancta Fe convers, en hun libre nomenat Zel de la cristiana religió.

Reprenent de bell nou el text del *Llibre de contemplació*, arribem al punt en què Pilat és acusat d'hipòcrita, perquè tot i ser conscient del seu error no evita la condemna de Jesús. El gest final de rentar-se les mans és interpretat com una fugida que no l'allibera de la culpa que també recau sobre ell. Quan els jueus demanen que la sang de Jesús caigui sobre ells i els seus fills signen, segons Prats, la condició penosa que han de mantenir durant totes les èpoques i en totes les cultures: «pena e crim qui, fins a la consumació del setgle, no els serà levada, anant, per lo món, vagos, pròfugos, e servint totes les nacions; de la qual maledicció, si les mans, per baptisme e fe del Messia Jhesús, no es laven, ab insoportable angústia, continuadament esser afligits, no és dubte.» Era un fet acceptat que la condició humiliant que patien els jueus en els països cristians era una prova de la culpa que havien adquirit quan condemnaren Jesús. En conseqüència i per tal de mantenir-los en aquesta situació, no se'ls devia concedir ni la igualtat ni cap mena de privilegi. Aquest és el raonament que segueix Prats tant en el *Llibre de contemplació* com en el document que demana la inhabilitació del metge Isaac.

En un darrer intent per commoure els jueus, Pilat fa que flagel·lin Jesús. Tot i la bona intenció que persegueix, Prats no l'excusa de la maldat intrínseca del seu acte com tampoc es pot excusar ningú que perseguint una bona causa realitzi accions malvades. En aquesta digressió apreciem una al·lusió a la doctrina de la primera i la segona intenció de Llull, que Prats resumeix dient: «no és permès fer mal perquè bé algú se en segueisca».

²⁶ De l'hebreu *Heriah* (הרעיה) desordre, trastorn, *ob.cit.*, p. 289.

²⁷ De l'hebreu *Tumeah* (טמאה) impuresa, taca, deshonor, *ob. cit.*, p. 460.

²⁸ De l'hebreu *Qadosh* (קדוש) sant, pur, sagrat, *ob.cit.*, p. 1102.

²⁹ De l'hebreu *Qadesha* (קדשה) prostituta sagrada, *ob. cit.*, p. 1102.

³⁰ De l'hebreu *ha-Gilyonim* (הגליונים) evangelis i també mirall, espill, *ob.cit.*, p. 167.

³¹ De l'hebreu *Pesah* (פסח) festa pasqual, pasqua, *ob.cit.*, p. 1013.

³² De l'hebreu *Piseh* (פסח) només amb un canvi al vocalisme: paralític, coix, *ob.cit.*, p. 1013.

Jesús és despul·lat i assotat, Prats recorda la nuesa d'Adam i Eva al Paradís i commina al cristià perquè no sia trobat nu ni corporalment ni espiritual «davant Déu e los seus àngels». Jesús és lligat en «columna marmòria», representació que trobarem sovint en la pintura de l'època. La bellesa del seu cos destaca malgrat que els assots li provoquen «plagues (= ferides), livors (= cops blaus) e ruptures, que de la planta dels peus fins a la sumitat del cap, ningun vestigi de sanitat hi és vist». Mentre reflexiona sobre la flagel·lació, Prats fa una crida al cristià perquè es disciplini i pagui en les seves carns el delictes de la Passió: «Flagel·la lo cos teu per dejuni; flagel·la'l per disciplina; flagel·la'l per oració». Els tres fronts que obren la petició de Prats incideixen en l'abstinència, la disciplina i l'oració, pilars de la vida monàstica.

L'afronta a la reialesa divina a través de la coronació d'espines és descrita amb dramatisme: «corona de jonchs marins acutíssims en lo cap delicat e reverent... e en la mà dextra, canya per ceptre». En una de les oracions que acompanyen la recepció burlesca de la canya com a ceptre reial, Prats comenta la valoració que fan de Jesús com a profeta els musulmans i alguns heretges: «Aprèn, ànima mia, cristiana doctrina, en lo quart acte, perquè no sies trobada com los moros e altres heretges qui adoren Christ Jesús ab scarn, stimant-lo gran profeta, pur home, e no Fill de Déu».

Quan Jesús, torturat i coronat d'espines, és mostrat a la multitud, l'oració apel·la a la comprensió del poble jueu seguint la seva pròpia tradició escripturària: «a la turba dels juheus digues: O fills d'Abraham! Per nom e generació, e no per fe y obres, perquè oblidau la Scriptura e ley vostra.» Per a Prats, els qui neguen la condició divina de Jesús no poden anomenar-se fills d'Abraham, perquè han oblidat la Llei i condemnen al Just. De llavors ençà, seguint aquest raonament, els jueus només ho són de nom i generació, perquè han perdut la condició de poble de Déu.

Prats interpreta l'exigència de la mort de Jesús com «la insaciable furor dels sacrílegos e fills de la diabòlica sinagoga no són coneguts cessar ne pendre repòs». En aquest acte reneguen de la llei mosaica i també de Déu, tornant-se idòlatres. D'aquí la naturalesa del seu pacte amb el diable, al qual prenen per senyor. L'autor alimenta l'animadversió contra els jueus basant-se en la seva insistència en la condemna de Jesús. Pilat «conex la condició perversa del poble judaich» en veure's forçat a actuar contra justícia. Amb aquestes reflexions, i davant d'un Pilat vençut pels jueus, acaba l'hora terçera i la cinquena estació.

L'oració que comença la sisena hora fa que el devot es detingui en la contemplació de les ferides de Jesús, mentre se sol·licita l'adoració de la sang que raja: «adora la sanch qui, per repentament (= de pressa) despul·lar-lo, flux de aquell cos sacratíssim». S'inicia després el camí de Jesús en direcció al Calvari. Prats continua les citacions de l'Antic Testament d'on extreu arguments que donen testimoni de la divinitat de Jesús, a qui anomena «lo figurat Ysach, obedient al seu eternal Pare», «lo just Abel, per son germà, só és, lo poble hebreu» assassinat, o «Joseph» traït pels seus germans. També el compara a «la serpent que Moysès posà en lo pal, per curar los morduts dels scorpions» (condició taumatúrgica del Messies). També és Eliseu que amb la creu traurà de l'infern els qui hi sojornen. O «lo doctor, portant lo canalobre, ahon lo lum de la

sua doctrina salutífera serà posat»; Jesús és anomenat «Lo subiran sacerdot» que té la clau del *Sancta Sanctorum* del Temple.

Durant el trajecte cap a la creu, les paraules de Jesús a les filles de Sió, dient-los que no plorin per ell sinó pel destí que els arribarà anuncia —segons Prats i la tradició cristiana de la seva època— la destrucció de Jerusalem, que culminà Titus.

La figura de Simó Cirineu, que no és jueu i al qual Prats fa «gentil de natura e de nació líbica, convertit a la ley de Moisès», introdueix un element de gran tradició en la cultura derivada de la Passió. Prats cita sant Jeroni quan fa coincidir el lloc on deixà la creu Simó el Cirineu amb el mateix lloc on Abraham portà el seu fill per ser immolat. La cita continuada de l'Antic Testament va més enllà d'un simple intent de refermar l'autoritat de Jesús dintre del poble i de la història jueva, ja que cerca validar els textos jueus i al mateix temps la condemna dels seus intèrprets (els rabins) que han tergiversat l'Escriptura.

La crucifixió és descrita amb detall, citant també un element de la tradició més antiga, com són les diverses fustes amb les quals es construí la creu: «cedre o stepa sia fermat»; «lo fust de ciprès que lo senyor ha portat», «la biga de palmer». Cadascun d'aquests arbres d'implantació mediterrània assoliren un valor simbòlic que trobem a la narració de *La invenció de la Creu* de Jaume de la Voragine³³.

Jesús tibat en la creu és comparat per l'autor a la lira de David que, en tocar-la, feia sortir el diable del cos del rei Saül. La Verge Maria és anomenada la citarista de la Creu. En la seva reflexió, l'autor cita els sants que foren agraciats amb els estigmes de la Passió: sant Francesc, santa Elena <sic> d'Hongria, i Santa Caterina de Sena, exemples que l'alliçonen sobre la manera de practicar en el seu cos la disciplina que l'acosti a la crucifixió: «pren doctrina de offerir los òrgans del teu cos a Déu, [stenent-los en creu, perquè sentis part de tanta gràcia] e les potències, memòria, enteniment e voluntat, al passonat Jesús: la lengua ab oracions; les mans e brassos per operacions virtuoses; los peus ab santes peregrinacions; los genolls denudats sobre la terra, ab oracions e pregàries». L'al·lusió a les potències de l'ànima (memòria, enteniment i voluntat) ens remet en una vegada més a la concepció lul·liana que fa d'aquests tres elements l'eix espiritual de l'home.

Prats anticipa la Hora Nona a la setena hora litúrgica en què Jesús és alçat en la creu i col·locat entre dos malfactors. La sang que brolla de les ferides purifica la terra infecta pel pecat d'Adam.

La tauleta d'olivera que es col·locada dalt de la creu per ordre de Pilat duu inscrita en hebreu, grec i llatí «Jesús Natzareu, rei dels Jueus».

Prats aprofita la inscripció per fer una interessant digressió sobre el nom de Jesús que equipara al nom de Déu, el nom de quatre lletres de Moisès, *arbhà otiot, quattuor litterarum* o *tetragrammaton*: «E aquest nom, scrit ab «jot, he,

³³ Santiago De la Vorágine, *La leyenda dorada*, 2 vols. Alianza Editorial, Madrid, 1982, 1984, pp.287-357 «Ligna crucis, palma, cedrus, cypressus, oliva».

vau, he», «arbà otiot» (= quatre lletres, en hebreu) los jueus diuen; los grechs «tetragrammaton» e los latins «quatuor litterarum». El tema ja havia estat tractat per Isidoro de Sevilla (Etimologies, VII, I)³⁴ i posteriorment per Arnau de Vilanova³⁵, que li dedicà una obra l'any 1292, de la qual en tenia una còpia el cardenal Nicolau de Cusa. El nom de Déu fou una de les qüestions debatudes entre els cercles cabalístics cristians. La seva importància ve testimoniada per la quantitat d'autors que el tractaren: Johannes Reuchlin, a *De Verbo mirifico* (1494) on afirmava que la darrera edat, la del Nou Testament i el Messies, és també la del Nom Complet de Déu, el *Pentagrammaton*, o nom de 5 lletres, que designa Jesucrist. Reuchlin havia obtingut aquest nom afegint la lletra shin (ש) al Tetragrammaton, obtenint així la lectura *Ieshua* (= Jesús). També va desenvolupar el tema Pietro Galatino (ca.1460-1540) a l'obra *De arcanis catholicae veritatis* (1518) on va plagiar Ramon Martí (1230-1286), autor del *Pugio fidei*, i mestre d'Arnau de Vilanova. Francesco Giorgi de Venècia (1460-1540) en els *Problemata* i Jacques Lefèvre d'Étaples (1455-1536) en el *Psalteri* (1508), remetent a la mateixa conclusió de Reuchlin: «... tot el nom inefable de Déu *Tetragramma* Iot he vau he, afegint que pot ser representat en les lletres nostres IHEVHE, afegint la S IHESUHE».

La seva influència arribà fins als místics cristians com Fray Luis de León (*De los Nombres de Cristo*, 1585) el qual afirmava: «... el original de este nombre Jesús, que es Jehosuah, posee todas las letras de las que está compuesto el nombre de Dios». La qüestió va estimular els estudis de llengua hebrea i va ser un punt d'inflexió per a una interpretació més oberta i dinàmica de l'Antic Testament.

Les vestidures de Jesús també interessaren l'autor: «los crucificants, ministros de iniquitat, com squintsant la roba del Rey Jesús, se partexen entre si». La túnica sense costura, segons Prats, simbolitza la unitat de l'Església que «rompent-la los heretges; squinsen-la los laichs, afligint los ministros de aquella; partexen-la ab frau e simonia, los eclesiàstichs». En aquest fragment ataca els pactes sacrílegs dels clergues i els vicis que Prats no dubta a comparar amb l'heretgia. Per la crítica als eclesiàstics que traeixen la seva missió s'assembla una vegada més a Llull, inspirador d'un esperit de reforma dintre de l'Església, que també reivindicava Prats.

Els heretges són previnguts amb un advertiment contra tots aquells que rompin la unitat de l'Església i sobre la manera com ho faran: «ab noves invencions de doctrina, disonants de la de Christ e dels cathòlics doctors», on detectem una referència als corrents reformistes que havien de concretar-se en la Reforma luterana.

³⁴ Sobre el noms de Déu: «El noveno es Tetragrammaton, es decir, «el de las cuatro letras», porque precisamente entre los hebreos se designa así a Dios: yod, he, yod, he, es decir, dos veces ia, que duplicada, representa al inefable y glorioso nombre de Dios. Decimos «inefable», no porque no pueda pronunciarse, sino porque en modo alguno puede ser definido por la inteligencia y la razón humanas. (San Isidoro de Sevilla, *Etimologías*, I, BAC, 1982, p. 627).

³⁵ Sobre aquest autor, v: E. Colomer: «La interpretación del tetragrama bíblico en Ramón Martí y Arnau de Vilanova» *Sprache und Erkenntnis im Mittelalter* «Miscellanea Mediaevalia» 13 (1981), pp. 937-945.

Mereix especial consideració el tractament que Prats dóna a Maria, mare de Jesús i copartícep de la Passió per damunt de qualsevol home. Maria és designada al llarg del text amb diversos noms que proven la seva naturalesa quasi divina: «Regina del Paradís», «Nostra Princesa», «la Genetrix», «Advocada dels Pecadors». Per aquest motiu: «Ella sola ha merescut esser-li comunicada sostenir, en lo món, la fe catòlica, la dolor i pena de son Fill». La devoció mariana, molt present al llarg de l'obra, acosta l'autor a Llull, que sostingué la concepció immaculada de Maria molt abans que es formulés. A la meditació sobre les «vuyt sentències o paraules de Jesús» (actualment set): la Mare de Déu és anomenada «la Regina dels àngels, feta mare nostra». Prats, recolzant-se en el protagonisme de Maria durant la Passió, conclou que no podia haver participat del pecat original: «De hon se veu gran inconvenient resultar de la sentència de aquells qui, Tu en lo peccat original, diuen esser concebuda».

En els darrers moments de Jesús, Prats posa esment a la tenebra que cobrí la ciutat de Jerusalem: «Contempla, devota consideració, ab stupenda maravella, com de la hora sexta fins en aquesta de nona, són fetes tenebres sobre la universal terra [...] E nota no esser aquest, eclipsi segons natura, com la luna oppòsita del sol e plena sia. De hon constituïts los filosofants, en Athenes, en gran admiració, diu lo gran Dionís... O lo Déu de natura sofer o verament lo món se ve a destruir». Aquesta precisió astronòmica i el fet que el fenomen fos observat a Atenes, bressol de la filosofia grega, intensifica la universalitat de Jesús i mostra el context humanístic en què fou escrita l'obra.

L'ànima davant de tanta desolació és anomenada «la inútil serventa». L'esperit ha estat preparat i conduït per la visió completa de la Passió i, en concloure, s'il·lumina: «lo dia benaventurat, ab sobrietat e ardentíssima caritat, demani, e lo dia dels plebeus avorresca, fahent-lo, del obscur món, a la tua glòria transferir.» L'obscuritat del món s'oposa a la il·luminació que rep l'ànima davant de la Passió, moment que precedeix la cinquena paraula que «profereix lo Redemptor, en hebraica lengua dient: *Eli, Eli, lemà sabactani?*» En la doble expressió de la paraula *Eli*, Prats hi veu un altre símbol de la divinitat de Jesús: «la primera, «Déu meu» del qual lo Fill per natura, en quant Déu. La segona «Déu meu» del qual só Fill per unió de gràcia, en quant home, demostrant lo Senyor, en aquesta dicció geminada «Déu» la sua natura». En aquesta disquisició filològicossimbòlica observem una vegada més la necessitat de Prats d'expressar-se en termes molt similars als dels cabalistes cristians, i un desig d'aprofundir en el significat de les Escriptures que anava més enllà del seu sentit literal.

Tot el que envolta Jesús a l'hora de la mort és la «ingratitude, per la fuyta dels apòstols, e semblantment la canina malícia dels jueus». El darrer episodi de crueltat és esplaiat per Prats en el moment que ofereixen l'esponja abeurada de vinagre als llavis assedegats de la víctima: «E mira'ls en la part interior, e hauràs notícia de lur fraudulència, versúcia (= astúcia) e iniqua crueltat, e com ells són lo vinagre amaríssim e fel de abominació, degenerant del vi elegit pels patriarques e profetes; sponge cavernosa, per il·lícites e irregulars operacions, engans pal·liats (= ocults) e vulpins (= refinats), sens vergonya, fornits de cavil·lacions enganoses». En aquest punt l'autor es desvia del relat evangèlic on

consta que foren els soldats romans els qui oferiren el vinagre, Prats fa recaure la malignitat de l'acció altre cop sobre els jueus.

Amb la setena paraula es compleix tot el que s'havia profetitzat: «Acabat és. So és, pagat he lo deute lo qual lo mal delitable gust del primer home, Adam, perpatrà.» Jesús ha pagat el deute contret per Adam i d'aquesta manera es converteix en el nou Adam, l'home renovat que és l'exemple del cristià.

La mort de Jesús, lliurant el seu esperit al Pare, és mostrada com un ideal a seguir que els cristians han de tenir ben present, ja que, segons Prats és: «en lo treball de la mort, ahon lo inimich acostuma posar en dubte los articles de la fe sacrosanta».

Les meravelles que succeïren la mort de Jesús són narrades com episodis extraordinaris que assenyalaven la indiscutible importància de l'esdeveniment: «Lo vel o cortina, obrada de or i de seda, acostumada posar, ara que és la Pascha, en la entrada del temple, cobrint les coses santes, és rompuda, de la sumitat (= de dalt) fins baix, significant que totes les coses velades i cubertes en la ley musayca, en aquesta hora són fetes manifestes per la mort del Messia Jesús». El significatiu trencament del vel del Temple és interpretat com el moment en què les veritats ocultes en l'Esclusura surten de llur amagatall per manifestar-se. La literalitat de la Lley mosaica resta així desautoritzada en tant que per ella mateixa és incapaç de donar sentit del compliment de les profecies. Aquest és el punt de vista que trobem en els cabalistes cristians, que també s'afanyaren a cercar en els textos bíblics la confirmació de la veritat cristiana.

La naturalesa es veu sacsejada per «la gran terror que ha donada la terra [...] significant la destrucció del poble judaich, e lo rompiment de les pedres, donant senyal de la conversió faedora del poble gentil...» Els fenòmens naturals acompanyen els canvis profunds que es produeixen en la història de la Humanitat, d'on se segueix la destrucció del poble jueu entès com a dipositari de la veritat i la immediata consagració dels gentils com a nou poble de Déu.

Les paraules de Maria davant de Jesús mort indiquen el viatge que aquest emprèn als inferns o regne dels morts: «E la sua sacratíssima ànima, separada del cos, en letícia ha posat lo meu esperit, davallant en los horts dels limbs, per cullir los candidíssims liris, com triumfant imperador, rompent les portes de la infernal paluda (= la llacuna Estígia)» El sempre dificultós tema dels llims devia interessar particularment, ja que també en tenim un curiosíssim exemple pictòric en un quadre del taller dels López, que avui es custodia al Museu Diocesà de Mallorca. La representació dels llims com un hort on descansen les ànimes dels infants sense batiar o les dels justs que moriren abans de la vinguda de Crist, feia efectiva l'existència d'un lloc intermedi entre el cel i l'infern.

La contemplació finalitza indicant la manera com s'ha de fer servir l'obra:

Acabades són, per gràcia de Nostre Senyor Jesuchrist, les Set Estacions e Hores, representant la Passió de Christ, les quals, cascun divendres de la Corema, persò que, per virtut de aquella, guanyin mèrit inestimable. Les devotes persones deuen elegir set sglésies, aquelles peregrinant ab silenci e atenció. En cascuna, diguen, lliguen o fassen legir una stació, segons l'orde en què són po-

sades. I no és dubte que obtindran perdó de les culpes e gràcia de mèrits». En aquest pelegrinatge a les esglésies podem trobar un precedent del costum mallorquí de fer cases Santes, tradició que es realitza encara avui el Dijous Sant, quan es visiten les esglésies de Palma, on prèviament han estat cobertes les imatges de Crist i adornades amb flors les capelles on s'exposa el sagrari obert, que representa l'allunyament de Déu.

L'obra acaba informant de l'edició, que va ser estampada a la Casa de la Trinitat o Miramar, de la vila de Valldemossa, per mestre Nicolau Calafat, a 1 de kalendes de febrer (això és 31 de gener) de l'any 1487.

Encara que en aquest punt es dóna per conclosa la contemplació, l'obra es complementa amb un *Exordi en la promesa obra del Sagrament de Bona Gràcia*, o Eucaristia. En aquest exordi Prats fa una velada al·lusió a l'enveja dels enemics que poden criticar la seva obra i s'anticipa en la confessió del seus errors per si de cas, sense adonar-se, incorre en alguna desviació doctrinal:

Si dich heretgia, // no seré heretge,
Perquè ignorància // ne serà la causa.
La qual jo revoca, // contemplant la pausa
De Christ, pa de vida // i vertader metge.

Jesús ha acabat amb la «Llei vella» que es converteix en «figura passant» a la qual es lliga el jueu «terrestre y baix // e tot literal». La *figura passant* se'ns presenta com un antecedent del mite del jueu errant, condemnat per la seva actuació durant la Passió, que ha de caminar sense descans fins al final dels temps. L'origen de la llegenda és molt antic, però es va anar reelaborant amb el pas dels segles.

L'exordi cita Aristòtil i la Filosofia, que explica les 6 maneres de realitzar la transsubstanciació, però que desconeix la setena via perquè és divina. Les formes que presenta la filosofia són: generació, corrupció, disminució, augment i alteració, fenòmens naturals que poden ser copsats pels sentits.

El fenomen místic és vist com un «fet angelical». Tota la primera estrofa es dirigeix a provar com realment el cos de Jesús es fa present a l'hòstia consagrada i com, sense deixar de romandre al cel vora del Pare, davalla durant la consagració fins fer-se una realitat de fe.

El «Vers segon» du el títol «De algunes figures del Vell Testament». La festa de l'Eucaristia és comparada als banquets terrenals, fet que Prats aprofita per esmentar alguns menjars de la seva època: «salsa moderna», «menjar blanc», «mixte potatge» i per parlar del vi, representat pel «procàs Bacus» i la «nefanda taverna». Seguidament passa al tema de les figures veterotestamentàries, referint-se a la festa jueva de Purim de la «regina Hedissa», nom amb el qual designa la reina Ester³⁶. Es manté la línia del Llibre de contemplació amb l'oposició de la

³⁶ Aquesta celebració es mantingué entre els criptojeus mallorquins fins al segle XVII. Entre els patrons dels conversos es trobava Santa Ester. - BSAL, 30, 1947-952, p. 589 «Noticiario de Cristóbal Seguí (1666-1684)».

lleï cristiana a la jueva, en un estil que recorda molt el dels conversos que volien demostrar basant-se en les Escripures, que en Crist es complien les profecies, fet que el revelava com l'autèntic messies d'Israel.

Mentre la llei antiga convida al «vi sens mesura» i a les «carns exquisides», la nova llei «demana dejuni». Melquisedec «Rey de Salem», que oferí al patriarca Abraham «Pa i vi», apareix com una prefiguració de l'Eucaristia.

Rememorant l'episodi del poble jueu en el desert, on s'alimentà del mannà, una altra visió simbòlica de l'Eucaristia, Prats compara Moisès amb la mitològica Medea, que practicava les arts màgiques i infernals mentre que Moisès invocava el Déu vertader «Adonay Hosanna!».

En la cobla següent, Prats admet que el poble jueu en executar l'«Anyell sens màcula» actuava sota obediència a Déu que havia dirigit la història perquè s'acomplís el sacrifici. El simbolisme de l'Anyell es vincula com una de les figures de l'Eucaristia.

Tot i admetre sense reserves el valor intrínsec de l'Antic Testament, Prats carrega de bell nou contra el judaisme postbíblic per la seva incapacitat de comprendre el misteri de l'Encarnació i la institució de l'Eucaristia: «Lo Talmut estima // qui falsament talla/Los dits (= paraules i sentit) dels profetes // i senys de la letra».

El «pa d'Elies», que és el pa dels àngels, simbolitza l'Eucaristia, de la qual se'n destaca el poder guaridor i la força, ja que Elies, alimentat sols amb aquest pa, resistí 40 dies a la muntanya de l'Horeb. Prats afirma: «Lo pa és la hòstia // que lo just conforta» també és la «vianda // per Adam perduda/Qui perpetuava // la vida humana» (els alquimistes en feren una lectura paral·lela, on el valor de l'Eucaristia s'equiparava al de la quintaessència, amb els mateixos poders guaridors sobre qualsevol malaltia corporal i que tenia a més la propietat d'allargar la vida). Aquesta Eucaristia salutífera és avorrida per «Los jueus perversos, // jayents en la terra,/En fanch, com a bèsties,/i d'aquell se pexen (= alimenten)./ Poble detestable, // qui el bé respueyen/I, fets idòlatres, // temor los fa guerra». En aquesta duríssima diatriba, Prats acusa els jueus d'idolatria en rebutjar el Déu vertader i els compara a bèsties incapaces d'elevar-se per sobre de la condició animal, d'aquí la imatge que els mostra alimentant-se de fang. La Llei Vella ha caducat amb el naixement del Messies que ha revelat l'enigma de les profecies:

«Passa la Ley Vella, // naxent lo Messia,/Christ Déu qui l'enigma // de la profecia/Solta, la mort presa // ab gran vituperi». També Crist revela el nom de Déu, abans reclòs en el misteri de les quatre lletres hebrees impronunciables, tema al qual ja n'ha fet referència en el *Llibre de contemplació* i que havia cridat l'atenció de Lluïl, que li dedicà una obra en vers: *Cent noms de Déu* (1292). En aquesta ocasió, Prats afirma:

«De les quatre lletres // lo nom inefable/En l'hòstia es posa, // i aquí s'adora».

El poble jueu, continua l'autor, és culpable de no reconèixer la supremacia de la fe cristiana, cosa que fa que empitjori dia rere dia el seu destí:

«Lo poble judaich, // vil e detestable,/Del món lo desterra, // puys, tot jorn, pitjora».

En la següent endreça, Prats invoca la Verge Maria com a segona Eva, que substitueix la primera mare, perquè intercedeixi a favor dels jueus i creguin i compreguin la «Sancta Tora» on és revelat el messies Jesús.

El vers tercer tracta del sacerdocí. Pel seu ministeri, el sacerdot passa davant del cavaller i de qualsevol altre jerarquia social. Però també se li exigeixen unes qualitats que no fan apte tothom: humilitat i lleialtat, «de secret dotat./En la vida, sant // i del tot lunyat/De seculars fets.» Pacífic, clar i resplendent, «inimich de cisma». La legitimitat del sacerdocí jueu abans de la condemna de Jesús sembla un fet inqüestionable per a Prats, que també valida altres aspectes de la religió jueva, encara que ataca la tergiversació que, a través d'uns ministres corruptes, s'ha fet de les Escriptures. La continuïtat entre el sacerdocí jueu i el cristià és una prova del lligam que encara manté l'autor amb el judaisme, tot i la seva eloqüència a l'hora de condemnar-lo.

A banda de les condicions morals i de la bona imatge que projecta, el sacerdot ha de ser «perfet i docte en sciència» per tal que ensenyi correctament l'Escriptura. Cal exigir-li «perpicax ull» i «clara eloqüència» atribuïts que també incorpora l'humanista; que sigui metge o que almenys sàpiga curar els mals corporals: «Ab atenció, // vulla curar los mals». Pel que fa a la capacitat de curar físicament i espiritual els homes, era una condició inherent al càrrec sacerdotal que trobem ja en l'edat mitjana i de la qual Llull n'havia parlat a diferents obres³⁷. La unió d'ambdues característiques, metge de l'ànima i metge del cos, es fusionaren també en el contraheroi de la Reforma que donà lloc al mite del doctor Faust³⁸.

El sacerdot s'ha d'allunyar dels diners i dels simoníacs que tindran llur premi en els inferns. També ha de ser enemic d'hipocresia i d'engany, de la vanitat i de la confusió: «No es peixi (= aliment) de vent, // axí com fer solen/Qui lo nom vulgar (= l'opinió pública) // adoren i colen (= procuren)». També ha de ser capaç de denunciar els fets reprotxables, ja que té l'obligació de dir la veritat i no fingir una saviesa que no posseeix: «No prenga barret // ab tres avellanes/Que té en lo cap, // per seure primer./Conclusions són // caduques i vanes./I semblants doctors // canten com les ranes,/Ofenent luir (= l'oïda) // ab lo poch saber.»³⁹

L'exigència de la claredat expositiva es contraposa al concepte de foscúria, on caldria entendre l'especulació filosòfica tan de moda en els ambients renaixentistes. Per a la mentalitat de Prats, el Doctor il·luminat del qual el

³⁷ Agraïxo a Anthony Bonner la referència de les obres de Llull que parlen d'aquest tema: *Llibre de contemplació en Déu* (1273-4?) cap. CXV; *Ars compendiosa inveniendi veritatem* (ca. 1274), Modus 28 (MOG I, 462-3); *Art demostrativa* (ca. 1283), Dist. III, Modus 16 i *Medicina de peccat* (7/1300).

³⁸ En l'edició de Johan Spies (Frankfurt del Main, 1587) Johann Faust és presentat com a doctor en medicina i també teòleg.

³⁹ Al·lusió a la indumentària dels doctors de l'Estudi General.

paradigma en seria Ramon Llull, s'oposa al doctor fosc que ja s'intueix com a especulador nigromàntic que porta els homes a la condemna, i que acabaria definint-se literàriament en el Faust de l'anònim alemany. Diu Prats: «clar, doncs, i no fosc // sia per la senda/Qui ens porta en lo cel».

El sacerdot també ha de defugir el comerç i cultivar la castedat «com pedra preciosa». L'Eucaristia en les mans sacerdotals «és vera medecina» contra el «pecat qui ens metzina».

En els versos finals, Prats ens instrueix de com ha de ser el cristià receptor del cos de Crist. S'ha de preparar per «lo secret entendre» realitzant una sincera confessió i una sentida penitència. Net de pecat i en dejú, acompanyat de bons pensaments. Una vegada s'ha preparat pot rebre la comunió sota les dues espècies: «la hòstia vera» i «la pura sanch». La comunió, a més d'alliberar del pecat i de la feblesa, atorga un saber que «los doctes espanta». En aquest sentit, es converteix en una via de coneixement, que supera la via natural i de la ciència.

En una darrera referència a «l'Escola flaquida/del Jueu» es reafirma la solidesa de la fe catòlica i dels seus misteris. L'Exordi acaba amb una endreça a la Verge Maria a la qual l'autor s'encomana.

Oració en llaor del Doctor Inspirat

Per acabar aquest estudi sobre l'obra de Francesc Prats, ens centrarem en el poema que dedicà a Ramon Llull, possiblement amb motiu del certamen celebrat a Sant Francesc de Palma l'any 1502.

Antecedents del certamen de 1502

Pere Daguí, lul·lista de Montblanc (Tarragona) publicà *Ianua artis magistri Raymundi Lull* l'any 1482. L'any 1483 fou cridat a Mallorca per regir la càtedra lul·liana autoritzada pel rei Ferran. Els tomistes mallorquins aconseguiren del papa Gregori XI la condemna de l'obra. Daguí anà a Roma per defensar-se i obtingué de la cort papal l'aprovació de la doctrina lul·liana.

Per celebrar el triomf de Daguí, els lul·listes mallorquins organitzaren un certamen poètic que es realitzà solemnement el 15 de maig de 1502 a l'església de Sant Francesc. L'acte fou presidit per totes les autoritats del Regne. Un dels promotors va ser el poeta mallorquí Antoni Massot, que també hi participà. Els jutges que dirimiren entre els poetes varen ser: fra Francesc Parera, mestre en Teologia, i Gaspar Calaf, deixeble de Daguí. Reberen el premi d'un jacint d'or fi el notari Jordi Alber, Joanot Menorca i Gaspar de Verí, que va ser-ne el vencedor.

La participació de Prats en el Certamen ve indicada per Pere Bennàssar, canonge de la Seu, involucrat en la causa de beatificació de Llull des de 1689. No obstant aquest testimoni i, tal com hem vist en les pàgines anteriors d'aquest estudi, la presència de Prats no està confirmada. La confusió de dades, ja que Bennàssar va escriure 1602, l'existència del segon Prats i la incertesa en la

data de defunció, constituïren un seriós obstacle a l'hora d'una atribució definitiva del poema. La posterior descoberta de documents han decantat l'opinió general. Probablement Prats escriví el poema pensant de presentar-lo al certamen de 1502, però per raons que desconeixem, no ho va fer.

El poema

Les expressions «En aquest loch», «en aquest puig», «en aquest munt de Randa», situen la redacció de l'obra en aquesta muntanya, aleshores ja abandonada per Daguí, tot i que sabem de la rivalitat existent entre els trinitaristes (escola a la qual pertanyia Prats) i els puig-randistes.

Hillgarth⁴⁰ ha observat que gran part del manuscrit publicat per ell sembla escrit per la mà de Gabriel Llull a principis del XVII. També destaca que el poema de Prats es va trobar separat de la resta dels que es presentaren al certamen de 1502.

Prats, a imitació de Llull, es presenta com un trobador. El títol: «Vers o confessió feta davant la Ymatge del Crucifix en exordi de unes laors de la cel·la de Gràcia del Munt de Randa, o de la vida del Doctor Inspirat en aquella, mestre Ramon Llull, per un trobador, nomenat mossèn Francesch Prats, prevere».

També seguint Ramon Llull, Prats s'acusa d'indignitat i de greus pecats, sotmetent-se a la misericòrdia divina. No sabem si es tracta de figures retòriques, o si, realment, es considerava indigne (per naixement?) i deutor de pecats realitzats en la seva joventut, dels quals no n'especifica la naturalesa.

Comença el poema pròpiament dit amb l'Oració en laor del Doctor Inspirat, on s'al·ludeix a la inspiració de Ramon Llull que li sobrevingué «mirant la gran figura/Del Crucifix». Trobem altre cop la mateixa fixació que observem en l'*Ars crucifixi*, ja que d'aquesta contemplació se'n derivaven poders teúrgics, a més de la concessió de la ciència infusa.

Una vegada convertit, Prats ens mostra un Llull penitent que, segons el poema, rebé l'aparició de la Verge Maria amb l'Infant Jesús, al qual li besà els peus. Aquesta tradició recollida en l'obra de mossèn Avinyó⁴¹ es convertí en tema recurrent de la iconografia lul·liana. Gràcies al poema de Prats, podem concloure que ja estava introduïda en el segle XV.

L'obra fa referència a les cinc aparicions del Crucificat encara que, a diferència d'altres autors que fan que succeeixi a la seva casa de Palma, Prats

⁴⁰ J. N. Hillgarth, «Un poema inédito sobre Ramon Llull» BSAL, 1969, pp. 75-83.

⁴¹ Joan Avinyó, «El Terciari franciscà Beat Ramón Llull. Sa vida y la història contemporánea» BSAL, 1906, p. 397: «En certa ocasió, passava per la porta de la Almudaina, qu'estava situada no lluny de l'horta del Palau del Bisbe, abatut y desconfiat, quan de sobte se li aparegué la Mare de Deu ab el seu Fill als brassos, confortantlo y donantli ánimo pera portar a cap aquella gran inspiració que feya dies el tenia capficat. Aquesta aparició la confirma éll mateix quan en el llibre del Amich y del Amat diu:»que la Reyna del Cel presentá son Fill a l'amich pera que li besés el peu, recomenantli escrivés en son llibre les virtuts de la Mare del Amat».

situa les aparicions a Randa amb posterioritat a la seva conversió. La visió es comparada a la que tingué sant Pau: «De on, sentí/lo goig de paradís, // com féu Sant Pau,/e axí l'absorbís». Després de la visió Llull rebé «lo do de sapiència» o, el que és el mateix, la ciència infusa: «per tal que, ab fervor, // Als no crehents/mostràs un Creador // en Trinitat,/dotant-lo de sciència, // Y de consell,/y de enteniment, // De pietat,/y do de fortaleza.»

Tot seguit rep l'aparició d'un àngel en forma de pastor, que procedeix de la Vida Coetània (1311). Llull hi manté comunicació i aquest li parla sobre el valor del seu Art: «No hages por // Los libres teus/y Art, que davant tens, // seran llansats,/y greument perseguida, // Però la fi/obtindrà gloriosa». L'àngel anuncia la futura persecució de l'Art però també el seu triomf final, tot comparant aquestes dificultats amb les del mateix Jesucrist i els seus evangelis. En aquest episodi llegendari podria haver tingut l'origen la consideració de l'obra de Llull com un cinquè evangeli, que va ser defensada en alguns cercles lul·listes.

La visió angèlica consagra Randa com a lloc sagrat on tothom que hi vagi s'haurà de descalçar: «Que sant loch és,/y mostren-ho les obres. // Ací són rics/los voluntaris pobres, // A Vós loant,/Senyor, ab altes veus».

A continuació, el poeta exposa els desitjos de Ramon entre els quals «recobrar lo sepulcre sagrat» i alguns dels episodis més importants de la seva vida, com l'encontre a la universitat de París amb els mestres i batxillers, citant a Joan Scot. Finalment, Prats fa que Llull rebí el martiri mentre exposa el misteri de la Trinitat: «tot quant crets és falsia // Mahometans,/puys negau Trinitat // Esser en Déu»/Per so, apedregat // Fonch cruelment,/al raval de Bugia». Els fets miraculosos que seguiren la mort de Llull i que constituïren la seva llegenda, hi són exposats: el cos és llançat prop d'un riu sobre un munt de fems, on els cans no gosen tocar-lo. Durant la nit, una llum molt clara mostra el lloc als cristians, que demanen el cos al rei, i d'aquesta manera aconseguïen de traslladar-lo a Mallorca, on es lliurat als frares menors. Prats exposa com a miracle l'incendi que es produí a la sagristia del convent de Sant Francesc de Palma, on s'havia dipositat el cos, i on, després de cremar-se tot el que hi havia, les restes del màrtir s'hi descobriren intactes. Posteriorment, en un taüt de fusta, el cos fou traslladat i col·locat sota la trona.

L'al·lusió al «llorer» de Randa, arbre que no té res a veure amb el llentiscle tradicional, que apareix amb lletres morisques i que, segons el poeta, provoca les muses, mostra la intenció culta de l'autor. El llorer, arbre consagrat a Apol·lo, era de més categoria que l'humil llentiscle i a més revelava en el seu nom l'origen del topònim⁴²: «¿qual serà qui no isca // Per prendre el ram/y les muses haver», qualitats que l'esmentat llorer transmet als qui el cerquen en el puig sacralitzat.

Amb una tornada i una endreça a Nostra Dona acaba el poema, que es continua amb un «Altres vers endressat al Inspirat Doctor mestre Ramon Llull», on Prats envesteix als «invidiosos cans» en possible referència als dominics i també contra els mallorquins per no haver aconseguit la canonització de Llull:

⁴² Randa és el nom del llorer en àrab.

«La culpa és/dels ingrats mallorquins,/Tots plens de faust/i de pobresa dins». Prats, seguint el mateix patró que hem trobat al Llibre de contemplació aplicat a Jesús, compara Llull amb les figures de patriarques de l'Antic Testament:

¡Altre Abram/conexent lo Senyor!
¡O bon Jacob,/inspirat en fer bé!
Com a Moysès,/Déu vos aparegué.

Després de lloar la vida de despreniment i lluita, i el martiri de Ramon Llull, acaba el poema amb una endreça a Nostra Dona que defineix poèticament com «aquell gran full // En què Déu sol // scriure pres deport», signant la seva obra com «Lo pobre de virtuts Francesch Prats, prevere».

Conclusions

El lul·lisme de Francesc Prats, de l'Escola de Miramar, presenta una desviació important respecte de la forma de conversió que havia proposat Ramon Llull, que havia defensat l'ús de la raó i dels arguments demostratius en un diàleg igualitari amb els oponents. Prats dona entrada a un irracionalisme dogmàtic que demonitza els infidels, especialment els jueus, dels quals nega la capacitat biològica per entendre el misteri de l'Encarnació i la revelació del Messies.

El contrast evident entre la condemna dels jueus i el coneixement que demostra tenir sobre la llengua, cultura i context del judaisme, unit a les característiques del seu pensament, obsessionat amb l'herència jueva del cristianisme, tracen el perfil d'un convers o descendent de conversos, fet que explicaria la seva bel·ligerància antijueva, que no seria més que una forma de demostrar públicament la sinceritat de la seva conversió.

Aquesta condició de convers explicaria també l'absència física de Prats en el certamen de 1502. Aleshores, el seu protector i amic Bartomeu Caldentey († 1500), ja havia mort, i també el caràcter prudent i de segona fila de totes les seves actuacions públiques, que sempre varen ser realitzades sota el paraigua protector de Caldentey, el mestre ben relacionat i de prestigi i l'amistat del qual li permeté una activitat intel·lectual a recer de tota sospita. La relació de Caldentey amb els cercles conversos queda demostrada amb la gestió arbitral que exercí en el procés contra Esclarmonda Pardo, conversa, casada amb el ric mercader barceloní, també convers, Joan Bertran⁴³.

Les reminiscències en l'obra de Prats d'algunes idees heterodoxes: l'obsessió per la imatge del Crucifix al que atribueix virtuts excepcionals, i la presència

⁴³ El 30 d'octubre de 1490, Esclarmonda es confessà reincident en pràctiques judaïtzants. Durant el segon procés que se li obrí per aquesta causa, va morir. El 21 de juny de 1491 foren citats davant els inquisidors Pere Barceló, rector de Santa Creu i Bartomeu Caldentey, mestre en sacra teologia, per informar si la mencionada Esclarmonda havia mort com a bona cristiana. Mateu Colom Palmer, *La Inquisició a Mallorca (1488-1578)*, Curial, Barcelona, 1992, p. 52.

dels àngels en qualitat d'agents mediadors entre la realitat divina i la humana que, sorgides en el si d'un eremitisme «descontrolat»⁴⁴ del qual el propi Prats n'hauria fet part, sempre al recer de les escoles lul·lianes, haurien permès la projecció d'aquestes influències més enllà de les fronteres illenques a través de personalitats com Pelagius de Mallorca.

---

⁴⁴ Recordem que la vida monàstica es regularà a partir del Concili de Trento.